

Kopecký, Milan

Příběhy římské

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná.
1968, vol. 17, iss. D15, pp. 211-212

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/108112>

Access Date: 07. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

publikací. Příčinou toho je snad nesnadnost v získávání materiálu a jeho rozptýlenost, snad také domněnka, že všechno základní bylo již v oblasti staré literatury řečeno. Po stránce informativně popisné bylo jistě již řečeno velmi mnoho a stará ruská literatura je v hlavních rysech již dobře známá. Stěží můžeme očekávat nové překvapující objevy neznámých památek. Ale zbývá ještě ledacos podstatného v oboru staré ruské literatury, co čeká na práci badatelů. Kromě proniknutí do podstaty a výrazových prostředků minulosti (o to se s velkým zdarem pokouší prof. Lichačev) jsou to především korelace s novodobou literaturou a funkce staroruských tradic v jejím vývoji. O řešení dílčích úkolů tohoto problému pokoušejí se úspěšně některé studie sborníku, o němž referuji. Po této stránce je sborník podnětný, ukazuje správně směr dalšího bádání staré ruské literatury.

Mečislav Krhoun

Příběhy římské. (Odeon, Praha 1967, 238 stran.)

Po více než 70 letech vyšla v roce 1967 nově staročeská *Gesta Romanorum*. Na rozdíl od transliterované edice Jana V. Nováka z roku 1895 je edice Františka Šimka transkribovaná, což je obecně platným důsledkem zřetele ke změněnému publiku. Nováková edice — stejně jako jiné svazky někdejší Sběrky pramenův ku poznání literárního života v Čechách, na Moravě a v Slezsku — počítala totiž s odborně vzdělaným čtenářstvem, především se středoškolskými profesory, kdežto Příběhy římské i ostatní publikace odeonských živých děl minulosti předpokládají neškoleného zájemce o starou literaturu (a to ne pouze českou). Vydání z konce minulého století mohlo tedy obsahovat důkladné úvodní poučení o rukopisech Gest s pečlivým popisem jejich grafiky, pod čarou podrobné poznámky textové a na závěr rejstřík jmenný i věcný a slovníček s praktickými odkazy na text, kdežto dnešní vydání vystačí s instruktivním úvodem literárně-historickým, se stručnými poznámkami i vysvětlivkami a slovníčkem.

V době mezi oběma edicemi Gest bylo sice napsáno několik významných prací, nicméně problematika Gest je stále ještě otevřená. Čtenář to ostatně pozná z úvodu Miloslava Švába. Nerozřešena je např. otázka místa vzniku původního díla. Jde jistě o kompilaci vytvořenou z několika pramenů, a to buď v okolí Bodamského jezera, nebo v Anglii, odkud jí na pevninu mohli nejpravděpodobněji zanést skotští řeholníci. Dalšího zkoumání si zaslouží, přestože existuje fundovaná francouzská práce Welterova z roku 1927, sama specifická žánru. Šváb správně poukazuje na nutnost studovat i nadále specifčnost české verze a její vztah k předloze, přičemž bude možno navazovat na práce z poslední doby, především na knihu E. Petráč Vývoj českého exemplu v době předhusitské z r. 1966 a na studii H. Procházkové v Zeitschrift für Slawistik z r. 1966. Podotýkám, že autor úvodu a vydavatel nemají na otázku předlohy českých Gest shodný názor (srov. str. 13 a 227).

Výsledky staršího bádání umožnily Švábovi v úvodu i Šimkovi v pasážích za textem vydaného díla uvést jednak určité prameny látek Příběhů, jednak jejich některé ohlasy v další literární tvorbě. Domnívám se, že zvláštní pozornosti si vyžadují látkové paralely ukazující na společný pramen Gest a díla jiného. U těchto paralel nepůjde patrně o rozdíly syžetové, spíše lze předpokládat změny kompoziční. Ukáží to na dvou exemplích Gest a na Capuově Directoriu humanae vitae z doby před rokem 1270, resp. na jeho českém překladu vydaném r. 1528 s názvem Pravidlo lidského života. Fabule exempla č. 29 Gest a Beroziášova vyprávění v 1. kapitole Pravidla (srov. mou edicí z r. 1961, str. 52—53) je nepochybně totožná, i když drobné difference najdeme v dialogu manželů, v zaklínadle aj.; rozdílné jsou však závěry exempla: verze Gest vyúsťuje v moralizaci a v posun do jinotajné „duchovní“ oblasti v konstantním přídavku, kdežto verze Pravidla je zapojena do většího celku a vytváří předpoklady pro moralizování v dalším textu. — Touž fabuli zjistíme také v 76. exemplu Gest a v jedné z Keiliových rozprávek II. kapitoly Pravidla (uvedená edice, str. 94—95). Ponecháme-li tu stranou jemné rozdíly (klamavý manžel je v Gestech římský boháč, v Pravidle perský kupec; v Gestech je žena nevěra určitým způsobem motivována, v Pravidle jakákoliv motivace chybí), nemůžeme opomenout podstatný rozdíl opět v závěru exempla: motiv ukvapeného zabití straky je v Pravidle motivem konečným, který pointuje názor vytyčený Keilíou před vyprávěním příběhu, avšak v Gestech po tomto motivu následuje Římanovo poznání objektivní situace a v souvislosti s tím lítost nad ukvapeným jednáním, což je z mravního stanoviska logickým dovršením celého příběhu.

Gesta Romanorum zaujímají v našem literárním vývoji klíčové postavení. Geneticky souvisejí s kazatelstvím, které ovlivňovalo rychlý rozmach české beletrie předhusitské. V latinské podobě bylo dílo určeno kněžím jako pomůcka obsahující příklady, jež měly zpestřovat kazatelovy výklady. Původní mravoučná funkce se však v postupným osamostatňováním příběhů vytrácela a byla nahrazována funkcí vzdělávací a zábavnou. Spis je tedy důležitým článkem laicizačního procesu ve starší literatuře.

S náměty Gest se ve světovém písemnictví setkáme např. u Chaucera, Boccaccia, Shakespeara a Schillera, v českém písemnictví mj. v tvorbě Lomnického, v próze barokní, v knížkách lidového čtení a v některých motivech novel Kubkových a Koptových. Příběhy dokládají plodné soupeření české literatury s literaturou německou v době lucemburské a tvůrčí přístup českého spisovatele k předloze. 112 exemplů Gest nám dosvědčuje charakter jedné etapy českého zájmu o antiku, jak se vykristalizovala za Karla IV. Jedním z typických rysů této etapy je pseudohistoričnost, zřejmá namnoze už z jednajících postav exemplů. Ovšem staroférické postavy pseudohistorické vystupují ještě v české próze období renesance, kdy pseudohistorické představy o antice byly v Čechách udomácňovány dvojím překladem a tištěným vydáním (1514 a 1595) Burleyova spisu *De vita et moribus philosophorum et poetarum*.

Z hlediska mezislovanských vztahů přistoupila ke Gestům řada badatelů; k nim patří mj. S. Ptaszyci, J. Bystroň, A. Brückner, J. Krzyżanowski, M. Murko, J. Polívka a naposlády H. Frocházková. Česká verze má jistě časový (i umělecký) primát před textem staropolským a staroruským i před zajímavou verzí běloruskou. Některé filiační problémy pomůže vyřešit detailní analýza slovanických verzí; ta např. doloží, že ruská verze má sice blízko k verzi polské, místy se však přimyká těsněji k verzi latinské. Pro slovanské kulturní prostředí je důležité i zkoumání souvislostí mezi umělo literaturou a ústní lidovou slovesností, protože nejedna látka z Gest pronikla do folklóru, někdy nepřímými cestami.

Milan Kopecký

Alois Jirásek, *Dopisy 1871—1927*. (Uspořádal František Batha. Muzeum Aloise Jiráska, Praha 1965.)

Literární archiv Památníku národního písemnictví soustřeďuje ve svých sbírkách množství literárněhistorického pramenného materiálu, který nebyl namnoze dosud vydán. K jeho vydávání se přistupuje postupně. Protože možnosti zveřejňovat tyto dokumenty v úplnosti v „reprezentativních publikacích“ jsou poměrně malé (např. v edici *Paměti — Korespondence — Dokumenty* v Odeonu a v jiných publikacích podobného typu), snaží se pracovníci literárního archivu hledat jiné cesty: O bohatých fondech informují např. otiskováním soupisů literárních pozůstalostí (v r. 1966 vyšly mimo jiné tyto soupisy: *František Ladislav Čelakovský, Josef Hukal, Ivan Kiličpera, Eliška Krásnohorská, Karel Pippich, Primus Sobotka, Václav Vlček*), některé materiály pak otiskují ve sborníku *Literární archiv* (vychází od r. 1966). Proto je vítána každá příležitost, která umožní kriticky vydat další část sbírek.

V roce 1965 se tato příležitost naskytla Františku Bathovi; pro Muzeum Aloise Jiráska vydal z fondů literárního archivu část z 2965 Jiráskem psaných dopisů. Pořít takový výběr nebylo snadné. Rozsah korespondence, z níž mohl být publikován jen nepatrný zlomek, nutil pořadatele k pečlivému výběru — přitom významnější Jiráskova korespondence již byla často porůznu vydána (viz Bathovy údaje na str. 146—147), takže nové publikování otisků listů ve větším rozsahu nebylo účelné. Vedle toho bylo třeba uspořádat edici tak, aby tvořila celek. Těchto úskalí si byl editor vědom, a proto netřídil Jiráskovy dopisy podle adresátů (takto byly nejčastěji vydávány v dřívějších edicích), ale volil chronologický sled 111 listů, snaže se pořít „souvislý dokumentární materiál k životu a dílu Aloise Jiráska“ (str. 11). Nesoustředil se přitom „jen na ty dopisy, které mají výraznou literární hodnotu“, ale pokusil se — jak říká v úvodě na str. 11 — upozornit i na jiné, „v nichž se dovidáme důležité údaje životopisné nebo zprávy o různých Jiráskových názorech o literární tvorbě jeho kolegů (zejména Machar, Čech, Vrchlický, Zeyer) nebo o Jiráskově bezprostřední reakci na kritiku svých děl“. Pozornost věnoval Batha též „problematice vlastní Jiráskovy tvorby různých uměleckých žánrů“, „vzniku jeho děl, zejména využití pramenného materiálu v historických románech“ a sporu „mezi uměleckou a historickou koncepcí díla, jenž je dominantním rysem, k němuž se Jirásek neustále vrací“.